

Det derpå følgende tidsrum indtil krigen indledes i juli 1655 er behandlet i bogen »Krig på kredit«. Landberg har ikke interesseret sig for rustningernes kvantitative omfang men udelukkende for formerne for finansiering af oprustningen. Med basis i et meget stort arkivalisk materiale viser han, hvorledes de ellers så højt priste svenske statsfinansielle organisationsformer slet ikke slår til. Af de ordinære indkomster er der i praksis intet tilovers til krigsfinansiering. Man sætter en overgang sin lid til et stort projekt om salg af et mægtigt parti kobber til Frankrig, men da dette mislykkes må regeringen ty til metoder, som tidligere er anvendt: Generalguvernøren i Bremen, Hans Christoffer von Königsmarck, finansierer en stor del af hvervningerne i Tyskland mod sikkerhed i lokale indtægter. Hen på foråret 1655 vil Königsmarck imidlertid ikke mere, og størstedelen af finansieringen må nu ske ved, at to rigsråder yder store og løbende lån til staten mod i stedet at få det fulde beløb af statens to vigtigste, men ujævnt indkommende indtægtskilder: stora sjötullen og kopparräntan.

Dette bevirkede, at grundlaget for hele statsbudgettet kom i skred, og det var indlysende, at der måtte foretages noget radikalt. For kongen har udviklingen nok ikke været uvelkommen, for så vidt der herved var lagt op til en reduktion (konfiskation) af det bortskænkede krongods som eneste mulige udvej. Dette aspekt behandler Landberg i artiklen om Kungamaktens emancipation, og sætter problemet ind i et større perspektiv, førende frem til Karl XI.s store reduktion i 1680. Også den senere organisation af et fast »indelningsverk« med en stående hær prøver Karl Gustav at indføre i foråret 1655.

På grund af kongens hurtige afrejse til Polen kom der ikke meget ud af disse planer. I første omgang var det de polske bønder, der måtte betale regningen, og da de ikke kunne og ville mere, kom turen til Danmark.

Landbergs studier har bevirket et langt dybere kendskab til baggrunden for den svenske udenrigspolitik 1654–55, end man hidtil har haft. Forfatteren er dog for forsigtig til at drage konklusioner om den finansielle udviklings betydning for de udenrigspolitiske beslutningsprocesser.

KARL-ERIK FRANDSEN

WALTHER MEDIGER: Mecklenburg, Russland und England-Hannover 1706–1721.

Ein Beitrag zur Geschichte des Nordischen Krieges. Quellen und Darstellung zur Geschichte Niedersachsens. Band 70. Hildesheim, August Lax, 1967. Tekst 480 s. Noter m.m. 221 s. 36 DM.

Forfatteren er professor i historie ved Den tekniske Højskole i Hannover; kildegrundlaget for fremstillingen er dels utrykt arkivmateriale fra Schwerin, Hannover, Dresden, Stockholm og København, dels trykte tyske, russiske, svenske og danske kilder og fremstillinger, som forf. i et imponerende omfang er fortrolig med. Værket indeholder adskilligt mere, end man kunne formode ud fra titlen, idet Mediger ynder meget lange tilbageblik som baggrund for den egentlige analyse. Således er f.ex. hele kapitel 3: »Vorgeschichte, Sinn und Ziel der baltischen Politik Peters des Grossen«, med udgangspunkt i Freden i Stolbova, en meget givende diskussion af motiverne til den svenske ekspansion i Østersøområdet i det 17. årh. samt en redegørelse for drivkraften og formålet fra russisk

side med de forskellige forsøg på at sprænge indkredsningen og nå ud til Østersøen, bestræbelser der ivrigt og vedholdende blev støttet af det danske diplomati. På grundlag af den nyere sovjetiske forskning på dette felt er Mediger bl.a. i stand til at korrigere svenskeren P. Nyströms hypotese, at det var storkøbmandene i Moskva som drev den russiske regering til at påbegynde krig mod Sverige.

Det centrale tema i undersøgelsen er imidlertid den rolle, hertugdømmet Mecklenburg-Schwerin kom til at spille under det store opgør med Sverige i begyndelsen af det 18. årh. Hertugdømmet befandt sig efter Den westfalske Fred i en omtålelig situation, klemmt inde mellem svenske besiddelser og tillige eftertragtet af Preussen og Hannover. Også indadtil var Mecklenburg svækket som følge af langvarige magtkampe mellem hertugen og adelen. Det er en af værkets store fortjenester, at disse interne interessemønstre inddrages i den udenrigspolitiske analyse, idet de er af central betydning for forståelsen af såvel de udenrigspolitiske initiativer, der udgik fra Mecklenburg selv, som af de trækparterne i det nordiske opgør foretog over for hertugdømmet.

Med Den store nordiske Krig trådte Rusland frem som en helt ny magtfaktor, ikke alene for Østersø-landene, men efterhånden også for Central- og Vesteuropa. Mediger er i stand til at påvise, at Rusland under sin desperate søgen efter forbundsfæller, efter at den første angrebskoalition mod Sverige var brudt sammen, allerede i 1706 fattede interesse for Mecklenburg. Via den russiske gesandt i Danmark, Andrej Izmajlov, og sandsynligvis tilskyndet af den danske regering forsøgte det russiske diplomati at inddrage hertugdømmet i fronten mod Sverige. Men i lighed med Danmark og Preussen ønskede Mecklenburg ikke at engagere sig, så længe Sverige var Rusland militært overlegen. Først med den afgørende ændring i det militære styrkeforhold, som indtrådte i 1709, og efter at den reetablerede anti-svenske koalition havde koncentreret sine stød mod de svenske besiddelser i Nordtyskland, var der skabt forudsætninger for en russisk-mecklenburgsk alliance. Afgørende efter forf.s opfattelse var det dog også, at den forsigtige hertug Friedrich Wilhelm i 1713 efterfulgtes af den fremfusende Karl Leopold. Dennes hovedmål med tilnærmelsen til den nye Østersømagt var erhvervelsen af Wismar samt russisk militær og økonomisk støtte til at knække adelsoppositionen. Ruslands motiver – og her bringer Mediger også nye forskningsresultater – var med Mecklenburg som kerne at etablere en russisk domineret føderation i Nordtyskland. På kort sigt skulle Mecklenburg bruges som militært opmarchområde mod Sverige; på længere sigt skulle hertugdømmet indgå som et russisk militært og handelspolitisk støttepunkt og udgøre et afgørende led i en grandios russisk plan om et økonomisk imperium, strækkende sig fra Indien til Atlanterhavet. Ved at forbinde Rostock med Elben skulle den russiske handel gøres uafhængig af den danske beherskelse af Østersøens udfaldsveje til Vesteuropa.

Samtidig med at Mecklenburg ved sin alliance af 1716 kom i et stærkt afhængighedsforhold til Rusland, trådte modsætningerne stærkere og stærkere frem mellem Rusland og dets andre forbundsfæller. Det var i denne forbindelse afgørende, at kurfyrsten af Hannover i 1714 også var blevet konge af England og hermed havde fået mulighed for en magtudfoldelse, som virkelig var af afgørende betydning for de russiske planer. Desuden var kong Georgs mest indflydelsesrige rådgiver, Andreas Gottlieb von Bernstorff, fører for adelsoppositionen i Mecklen-

burg og havde som sådan sine helt private interesser at pleje ved at modvirke den mecklenburgsk-russiske tilnærmelse og hermed svække hertugens stilling. Resultatet blev, at Rusland blev nødt til at opgive sine planer med Mecklenburg, især p.g.a. engelsk pres, og at den anti-svenske koalition gik i opløsning. Mediger gør i denne forbindelse op med de sovjetiske forskere S. A. Fejginas og L. A. Nikiforovs forestillinger om, at Englands politik hele tiden havde sigtet på at modvirke Ruslands fremtrængen i Østersøområdet, og at det hannoveranske diplomati var den engelske regerings forlængede arm. Det var tværtimod Hannover (Bernstorff), som var i stand til at påvirke den engelske politik; helt op til 1716 var England villig til at acceptere de ændrede styrkeforhold, ja endog til aktivt at medvirke til at tvinge Sverige i knæ, blot England traktatligt blev forsikret om vedblivende forsyninger af skibsbygningsmaterialer fra Østersøen.

Det var i følge Mediger zar Peters kapitale fejl, at han forsøgte at udvide Ruslands indflydelsessfære til Nordtyskland. Det betød, at krigen, via Bernstorffs indflydelse på den engelske regering, blev forlænget med adskillige år. På den anden side ser forf. just bestræbelserne på at opnå uhindret passage til Vesteuropa som det karakteristiske træk i Peters samlede politik, og vel i virkeligheden den følgerigtige konsekvens af den samlede russiske udenrigspolitik siden det 17. årh.s midte. Efter erobringen af de baltiske havne var Danmark stadig en hindring for en kommende russisk handelsvej; forgæves søgte Rusland i sine forhandlinger med Danmark i de første mange år af Den store nordiske Krig at opnå tilsagn om fritagelse for toldafgifter i Øresund, og senere søgte man planerne realiseret ved hjælp af Holsten-Gottorp.

Medigers fremstilling af Mecklenburgs rolle under nedbrydningen af det svenske imperium foregår hele tiden på baggrund af udviklingen i den internationale politik i øvrigt. Han argumenterer overbevisende og analyserer skarp-sindigt. Dokumentationen for de fremsatte synspunkter er grundig, ja så omfattende at det har været nødvendigt at placere noteapparatet sammen med den meget omfattende bibliografi og et navneregister i et bind for sig. Undertiden er fremstillingen dog noget omstændelig og vidtløftig, og værket ville utvivlsomt have vundet ved en stramning af det store stof, ved en udeladelse af de mange detaljer til fordel for nogle mere eksplicit fremsatte konklusioner.

BENT JENSEN

STIG JÄGERSKIÖLD: Handelsbalkens utländska källor. Stockholm, Almqvist och Wiksell, 1967. 510 s.

Det er med god grund, at den så produktive forfatter Stig Jägerskiöld har gjort Handelsbalkens forhistorie til genstand for en indgående undersøgelse, thi den havde ikke nær så grundige forarbejder som de øvrige »balkar« i Sveriges Rikes Lag 1734. Motiverne skjulte sig i tidens retsopfattelse, således som denne især manifesterede sig i praksis fra Svea Hovrätt.

Handelsbalken indeholder reglerne om formueretshandler såsom pant, lån, leje, kaution m.m. Bogen synes nogenlunde at følge lovbogens systematik. Hvert af de 11 kapitler indledes med en gennemgang af det enkelte retsområdes al-